

ОСОБЛИВОСТІ СТАТУСУ МИСТЕЦЬКОГО ВИЩОГО НАВЧАЛЬНОГО ЗАКЛАДУ ЯК СУБ'ЄКТА ПРАВА ІНТЕЛЕКТУАЛЬНОЇ ВЛАСНОСТІ

УДК 378.094:347.77/78

Марина КІЯК,
*проректор з навчальної роботи ЗХІ,
м. Ужгород, Україна*

Анотація. У статті представлена загальна характеристика правового статусу мистецького вищого навчального закладу України як суб'єкта права інтелектуальної власності. Зокрема, визначені підстави виникнення права інтелектуальної власності вузу, зміст даного права, представлена класифікація об'єктів права інтелектуальної власності.

Ключові слова: твори мистецтва, інтелектуальна власність, авторське право, патентне право.

Основна маса інтелектуального капіталу нашої держави створюється саме завдяки діяльності вищих навчальних закладів. Незважаючи на те, що за останні роки в Україні проведено чимало заходів (парламентських слухань, семінарів, круглих столів тощо), спрямованих на вивчення інноваційного потенціалу нашої держави, охорони та захисту інтелектуальної власності, створено чималу законодавчу базу у сфері інноваційної діяльності та інтелектуальної власності, залишається низка правових проблем, що перешкоджають ефективному введенню в господарський обіг об'єктів права інтелектуальної власності, створених у державних вищих навчальних закладах України. Перед вищими навчальними закладами досить часто постає необхідність юридично грамотного врегулювання правовідносин, пов'язаних зі створенням та використанням різноманітних об'єктів права інтелектуальної власності, з розпорядженням майновими правами на них.

Аналізуючи нормативно-правові акти у сфері освіти і науки можна дійти висновку, що вони не містять таких положень, які б перешкождали вищим навчальним закладам України бути суб'єктами права інтелектуальної власності. Навпаки, за даними Державної служби інтелектуальної власності України та Державного підприємства «Український інститут промислової власності», у 2012 році, як і у попередні декілька років, наукові та на-

вчальні заклади Міністерства освіти і науки України залишаються найактивнішими серед заявників. У 2012 році ними подано 3 500 заявок на винаходи та корисні моделі, що складає 45% від загальної кількості заявок. Серед наведеного переліку вищих навчальних закладів майже немає мистецьких. Надзвичайно мало мистецьких навчальних закладів фігурує і у реєстрі договорів на використання об'єктів права інтелектуальної власності.

Мета даного дослідження – надати загальну характеристику правового статусу мистецького вищого навчального закладу як суб'єкта права інтелектуальної власності, зокрема, визначити зміст та підстави набуття цього права, класифікувати об'єкти права інтелектуальної власності, щодо яких ВНЗ можуть виступати суб'єктами цього права.

Результати творчої діяльності прийнято поділяти на дві великі групи в залежності від того, до якої сфери творчості вони належать. Від цього залежать і особливості правового режиму їх охорони. До першої групи належать результати художньої творчості – літературні, музичні, хореографічні твори, а також твори образотворчого мистецтва, аудіовізуальні твори, наукові та інші подібні твори.

До другої – результати технічної творчості: технічні пристрої, машини, механізми, інструменти, транспортні засоби, обладнання, споруди, нові речовини, рішення у сфері конструювання, нові способи та технології виробництва, досягнення селекції тощо. Зазначені результати творчої діяльності отримали спільну назву, яка підкреслює природу їх походження, – об'єкти інтелектуальної власності.

Правові норми, які регулюють суспільні відносини у сфері створення та використання результатів творчої діяльності, утворюють окрему підгалузь цивільного права – право інтелектуальної власності, яка включає до себе декілька інститутів: авторського права та суміжних прав, патентне право, інститут правових засобів індивідуалізації учасників цивільного обороту, їх товарів та послуг.

Інститут авторського права та суміжних прав охороняє результати художньої творчості – твори науки, літератури та мистецтва (об'єкти авторського права), а також об'єкти, які створюються з метою їх розповсюдження – виконання творів, фоногра-

ми та відеограми, програми теле- та радіомовлення (об'єкти суміжних прав).

Патентне право регулює відносини щодо створення, використання та оформлення прав на результати науково-технічної творчості людини. До них відносять винаходи, корисні моделі, промислові зразки. Вони охороняються після спеціального оформлення прав і отримання охоронного документа – патенту.

Інститут правових засобів індивідуалізації учасників цивільного обороту, їх товарів та послуг охороняє такі об'єкти, як комерційне (фірмове) найменування, торговельну марку, географічне зазначення. Ці об'єкти поєднує спільна мета – індивідуалізувати суб'єкти підприємницької діяльності, позначити різницю між ними, дати змогу відрізнити товари та послуги одного суб'єкта від однорідних товарів та послуг іншого, а також рекламувати як самого суб'єкта, так і якість та властивості його продукції (послуг).

Правову охорону отримали також й інші об'єкти інтелектуальної власності.

Виокремлення названих інститутів базується на особливостях правової охорони об'єктів авторського права та промислової власності, які пов'язані зі специфікою творчого процесу створення даних об'єктів та умовами їх використання.

Велику групу об'єктів авторського права складають різноманітні твори образотворчого, декоративно-ужиткового, садово-паркового мистецтв, архітектури та містобудування. Якщо дизайн (художнє конструювання) досягає рівня мистецтва, то теж може бути об'єктом авторського права.

Ці твори мають свою характерну особливість – здебільшого вони існують в одиничному примірнику і тісно пов'язані з матеріальним носієм, у який вони втілені.

Образотворче мистецтво охоплює живопис, скульптуру і графіку. Оскільки твір образотворчого мистецтва втілений в єдину матеріальну форму, яка може бути власністю не автора, а іншої особи, в такому разі буває важко відрізнити об'єкт авторського права від об'єкта права власності. Власник має право на матеріальний носій, автор – на художній зміст твору. При цьому слід мати на увазі, що об'єктом правової охорони є також ескізи, окремі малюнки чи інші вираження підготовчої роботи митця. Часто вони є також об'єктом цивільного обігу.

Сучасні технічні засоби фотографування зумовили виникнення досить широкого кола фотографічних творів. Закон України «Про авторське право і суміжні права» надання правової охорони творам фотографії не обумовлює ніякими застереженнями. Правовій охороні підлягають будь-які фотографії незалежно від жанру і призначення.

Очевидно, що мистецькі навчальні заклади найчастіше виступають об'єктами авторського права, хоча більшість розробок логотипів, упакувань, фірмових найменувань тощо можуть бути зареєстровані як об'єкти патентного права. Звичайно, що оформлення авторського права на відміну від промислової власності не настільки формалізовано. Виникнення авторських прав не вимагає виконання будь-яких формальностей. Однією з форм охорони авторського права є використання знаку у вигляді латинської букви © в колі із зазначенням імені власника та року першого опублікування твору, що зазвичай і використовується у мистецьких навчальних закладах для оповіщення прав на наукові твори, дипломні та курсові проекти. Однак таке застереження не є підставою для набуття навчальним закладом майнових прав на об'єкт права інтелектуальної власності і зокрема там, де є особа творця.

В юридичній літературі виокремлюють такі основні способи введення в господарський обіг ОПВ, створених у державних вищих навчальних закладах:

- 1) організація власного виробництва інноваційної продукції з наступним виведенням її на ринок;
- 2) надання прав на використання результатів інтелектуальної діяльності іншим особам шляхом укладання ліцензійних договорів чи договорів про відчуження прав;
- 3) організація малих інноваційних підприємств, так званих start-up компаній [1, 78].

Розглянемо ті правові перепони, що перешкоджають державним ВНЗ використовувати вказані вище способи введення в господарський обіг об'єктів права інтелектуальної власності.

Здійснивши аналіз чинного законодавства України, можна на перший погляд побачити такі позитивні моменти: 1) вищі навчальні заклади мають право створювати юридичні особи та їх об'єднання (ч. 2, ч.3 ст. 2, абз. 4 ст. 26 Закону України «Про вищу освіту» [2]; п.3 Закону України «Про спеціальний режим іннова-

ційної діяльності технологічних парків» [3], абз. 2 п.2 Постанови КМУ «Про затвердження Положення про порядок створення і функціонування технопарків та інноваційних структур інших типів» [4]; абз. 3 ст. 1 Закону України «Про наукові парки» [5]);

2) вищий навчальний заклад державної та комунальної форми власності самостійно розпоряджається доходами та іншими надходженнями, одержаними від надання дозволених законодавством платних послуг (ч. 3 ст. 63 Закону України «Про вищу освіту» [2]). Схоже положення міститься в п. 84 Постанови КМУ «Про затвердження Положення про державний вищий навчальний заклад».

Однак при створенні юридичних осіб державні вищі навчальні заклади стикаються з рядом проблем, які призводять, фактично, до нівелювання позитивного ефекту вищезгаданих норм. Об'єкти інтелектуальної власності визнаються нематеріальними активами і відображаються на балансі, якщо існує ймовірність одержання в майбутньому матеріальної вигоди, пов'язаної з їх використанням. Однак при внесенні до статутного фонду майнових прав інтелектуальної власності перед ВНЗ постає ряд суттєвих проблем: 1) питання оцінки ОПІВ; 2) постановки ОПІВ на баланс; 3) питання, на основі якого договору (ліцензійного чи про передачу (відчуження) майнових прав інтелектуальної власності) мають бути внесені вказані права до статутного капіталу створюваної юридичної особи; 4) питання, на якому етапі можливо внести майнові права інтелектуальної власності до статутного капіталу юридичної особи. Адже майно, надане державним ВНЗ, знаходиться у них на праві оперативного управління, що накладає значні обмеження у порядок розпорядження ним (відчуження, надання в оренду, безоплатна передача з балансу на баланс здійснюється лише з дозволу відповідних структур тощо) [6]. Крім того, бюджетні установи можуть витратити бюджетні кошти, що надані для забезпечення їх діяльності, лише за чітко визначеним цільовим призначенням, в якому на сьогоднішній день немає рядка про виділення коштів на створення юридичних осіб. Навіть позабюджетні кошти, отримані державними вищими навчальними закладами в результаті дозволеної їм господарської діяльності, можуть бути витрачені останніми лише відповідно до затвердженого кошторису, що затверджується органом управління, у підпорядкуванні якого перебуває навчальний заклад, оскільки

набувають статусу коштів спеціального фонду бюджету. Ряд особливостей пов'язаний і з застосуванням порядку списання коштів з казначейських рахунків державних вищих навчальних закладів. Усе це зводить права державних ВНЗ на створення юридичних осіб майже нанівець. Також існує проблема відсутності чіткого вирішення питання розподілу майнових прав інтелектуальної власності на об'єкти, які створені за рахунок бюджетних коштів.

Юридично грамотно врегулювати вищезазначені правовідносини неможливо також без належного розуміння правового статусу ВНЗ як суб'єкта права інтелектуальної власності. Правовий статус ВНЗ як суб'єкта права інтелектуальної власності залежить від рівня акредитації, виду освітньої діяльності, особливостей господарської діяльності, якою можуть займатися вищі навчальні заклади для забезпечення своїх основних функцій. Так вищі навчальні заклади I-II рівнів акредитації фактично позбавлені можливості виконувати договори на виконання науково-дослідних та технологічних робіт, договору про створення на замовлення і використання об'єктів права інтелектуальної власності.

Що стосується творів мистецтва, де завжди присутня особа творця, право інтелектуальної власності вищого навчального закладу є завжди залежним від творця, тобто вищий навчальний заклад, відповідно до ст.429 ЦК України є вторинним (похідним) суб'єктом цього права. Тобто постає необхідність врегулювання відносин між навчальним закладом та творцем відповідним договором тощо.

Окреме питання стосується творів, створених за рахунок бюджетних коштів за замовником, в ролі якого, як правило, виступає міністерство або інший орган державної влади, особливо з урахуванням того, що держава за ст. 421 ЦКУ [7] взагалі не віднесена до суб'єктів права інтелектуальної власності.

Таким чином, набуття права інтелектуальної власності вищим навчальним закладом залежать від виду його діяльності та його правового статусу як освітнього, освітньо-наукового закладу.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Интеллектуальная собственность. Актуальные проблемы теории и практики: сб. научных трудов. Т.1/ под ред. В. Н. Лопатина. – М.: Издательство Юрайт, 2008.

2. Закон України «Про вищу освіту» від 17 січня 2002 р. № 2984-III (із наступними змінами та доповненнями).
3. Закон України «Про спеціальний режим інноваційної діяльності технологічних парків» від 16.07.1999 р. № 991-XIV (із наступними змінами та доповненнями).
4. Постанова Кабінету Міністрів України «Про затвердження Положення про порядок створення і функціонування технопарків та інноваційних структур інших типів» від 22.05.1996 р. № 549 (із наступними змінами та доповненнями).
5. Закон України «Про наукові парки» від 25.06.2009 р. № 1563-VI (із змінами, внесеними згідно із Законом № 2850-VI від 22.12.2010 р.). 57
6. Господарський кодекс України від 16.01.2003 р. № 436-IV, набрав чинності з 1 січня 2004 року (із наступними змінами та доповненнями).
7. Цивільний кодекс України від 16.01.2003 р. № 435-IV, набрав чинності з 1 січня 2004 року (із наступними змінами та доповненнями).
8. Постанова Кабінету Міністрів України «Про затвердження Положення про державний вищий навчальний заклад» від 05.09.1996 року № 1074.
9. Закон України «Про авторське право та суміжні права» від 11.07.2001 № 2627: станом на 06.01.2006. // ВВР. – 2001. – № 43.
10. Право інтелектуальної власності: Академічний курс: Підручник для студентів вищих навчальних закладів / За ред. О.П. Орлюк, О.Д. Святоцького. – К.: «Видавничий Дім „Ін Юре”», 2007.
11. Електронна версія акумулятивного офіційного бюлетеня «Промислова власність»/ Державне підприємство «Український інститут промислової власності»: база даних [Електронний ресурс]. – <http://base.ukrpatent.org/searchBul>.

PECULIARITIES OF THE STATUS OF HIGHER ART EDUCATIONAL INSTITUTION AS OF SUBJECT OF INTELLECTUAL PROPERTY

Maryna KIYAK,
pro-rector of Transcarpathian Art Institute,
Uzhgorod, Ukraine

Annotation. *The article analyses the document in the sphere of education and science, gives general characteristic of the rights status of educational institutions as a subject of the right of intellectual property. It defines the sense and reasons for gaining such a right, classifies the objects of the right of intellectual property towards which higher educational institutions can be subjects of this right.*

Key words: *higher educational institution, art institution, intellectual property, rights relations, subject of right.*